

PARTIVÄSENDETS AMERIKANISERING

DEN ofta citerade satsen, att demokratin är den svåraste av alla samhällsformer att upprätthålla, därför att den ställer så stora krav på varje enskild medborgare, visar otvivelaktigt sin riktighet också i fråga om partiväsendet och dess motsättningar mellan demokratisk princip och demokratisk praktik. Partiväsendet kan uppvisa mycket olika typer av partier, vilket framför allt beror på uppfattningarna om partiorganisationens syften och mål. Partiet kan uppfattas som väsentligen en maskin för erövringen av maktpositioner åt grupper, intressen och enskilda personer. Det kan också betraktas som ett medel för utformningen och förverkligandet av en samhällsåskådning och dess krav. I praktiken kunna visserligen icke dessa olika grundläggande synpunkter bli helt renodlade; det uppkommer alltid en blandning av dem båda. Men inom olika partier kan *huvudvikten* mer eller mindre öppet läggas på den ena eller den andra sidan av partiväsendet; detta blir avgörande för dess allmänna läggning och därmed för dess betydelse för demokratiens utformning. Partiverksamheten kan lägga huvudvikten på en politisk teknik, avsedd att utnyttja den individuella människans intellektuella och andra svagheter i syfte att förvärva makten; ett partiväsen av denna typ intresserar sig föga för den besvärliga och ofta otacksamma uppgiften att vara idébildande och fostrande till den individens självständiga bedömning och verkliga del i ansvaret som är varje sund folkstyrelses kärna och viktigaste innebörd. Väljarmassan formas genom denna politiska teknik efter partiernas behov och maktsträvanden; den individuella personligheten och dess betydelse kommer i bakgrunden; makten blir det väsentliga målet för politisk verksamhet — en machiavellism i modern form.

Det är en gammal iakttagelse, att de amerikanska partierna i större utsträckning än t. ex. de engelska, och ofta även andra europeiska partier, bekämpa varandra enbart som partiorganisationer

och partimaskiner med därav betingade metoder snarare än som underlag och understödjare av olika politiska principer och åskådningar. Vid en jämförelse mellan de två stora amerikanska partierna, det republikanska och det demokratiska, och europeiska partier är det också betydligt svårare att fastställa någon egentlig skillnad mellan de amerikanska partierna i fråga om idéer och allmän samhällsåskådning.

Typiskt för det amerikanska partiväsendet är även den underordnade roll, som partiernas program vanligen spelar; strävandena att upplysa väljarskarorna om det egna programmet och att övertyga dem om dess företräden eller om svagheter hos övriga partiers program inta ej någon dominerande plats i valrörelserna eller den politiska striden. Programlösheten blir gärna konsekvensen av det amerikanska partiväsändets politiska teknik, just på den grund att detta ej är så mycket inställt på att befördra segern för vissa samhällsåskådningar och idéer, som att vinna röster som ett maktunderlag åt partimaskinen. Här skulle ett sådant program kanske verka ofördelaktigt. Det kan alltid finnas någon grupp väljare, som känner sig fränstött av den ena eller andra programpunkten. Bättre då att inte alls lägga fram något program, så undviker man dylika risker. Av samma skäl avhålla sig de mera prominenta talarna i allmänhet från bestämda uttalanden i sådana aktuella politiska frågor, där ställningstagandet står i sammanhang med ett dylikt idéprogram. Trumans remarkabla undantag från denna regel framkallade också som bekant en allmän skepsis från politiska experter och bedömare.

I stället för en sådan allmän upplysning kommer ej sällan det för det amerikanska partiväsendet icke mindre typiska vädjandet till särskilda valmansgrupper och deras speciella intressen eller fördomar i syfte att vinna deras röster åt partiet. Dylika »pressure groups'» inflytande både under och efter valrörelsen har i olika former blivit ett alltmer framträdande drag hos det amerikanska partiväsendet.

Det är snarare de ovan karakteriserade sidorna hos det amerikanska partiväsendet än dess tidigare, icke minst av amerikanska själva mycket utbasunerade dramatiska olater, som »spoils system», korrruption och dylikt, vilka de tänkt på, som talat om de tendenser till partiväsändets amerikanisering, vilka varit skönjbara i en del europeiska länder och som blivit allt starkare på senare tider.

Också i Sverige har man kunnat iakttaga dylika tendenser, mest påfallande vid det senaste valet och hos det segrande partiet, Folkpartiet.

Folkpartiet har sedan gammalt haft en sammansättning som gjort det naturligt för partiet att gilja till olika valmansgrupper; ej sällan med ytterst olika åsiktsinställning och att härigenom närma sig den amerikanska partitypen.

I valet uppmärksammades allmänt Folkpartiets programlöshet, som tydligen fyllde samma syfte som de amerikanska partiernas; ledningen aktade sig också noga för alla bestämda uttalanden, som på något sätt skulle kunna medföra känslor av otrevnad hos den ena eller andra väljargruppen, utan hänsyn till i vad mån sådana uttalanden kunde ha varit påkallade ur synpunkten av den stabiliseringspolitik, som Folkpartiet liksom andra partier bekände sig till, eller till andra viktiga aktuella problem. Omsättningskatten och räntepolitiken utgjorde här allmänt uppmärksammade exempel. Däremot drog man sig ej för att göra uttalanden som kunde vara behagliga för att vinna röster från väljargrupper, vilka i vår nordiska miljö i någon mån motsvara den amerikanska politikens »pressure groups». En sådan roll ha exempelvis folkpensionärerna spelat ända sedan de organiserades politiskt, först av Stauning i Danmark och senare av Möller i Sverige för att tjäna en lika framgångsrik som obesvärad partipolitik. Folkpartiets valpropaganda var också av omiskänligt amerikanskt firmamärke. Om tendenserna till amerikanisering sålunda äro påtagliga hos Folkpartiet är därmed ej sagt, att man kan fritagga alla andra för liknande tendenser, detta vore säkerligen ej riktigt eller överensstämmande med verkligheten. Men det kan inte förnekas, att Folkpartiet varit det mest ovilliga att ta på sig ansvaret för nödvändiga, men impopulära åtgärder och att det ofta tagit initiativet till eller drivit det hårdaste spelet i fråga om en amerikaniserad partikonkurrens. När liknande tendenser gjort sig gällande på andra håll har detta dock ej sällan skett med en viss tvekan och en känsla av det otrevliga i hanteringen. Folkpartiet har systematiskt och öppet slagit in på den nya linjen, och att valet uppvisat påfallande drag av amerikanisering är tydligt. Särskilt betydelsefulla bli dessa tendenser till amerikanisering därför att de vid valet åtföljts av en efter våra förhållanden sensationellt omfattande seger. Den frågan ligger då nära till hands; står hela det svenska partiväsendet nu inför en liknande utveckling, och kommer denna valseger att bli inledningen till en

kappsprungning mellan partierna i användningen av den till synes så framgångsrika metoden?

Vad Högern beträffar kunde det kanske ligga nära till hands att tillskriva sina nederlag en gammalmodig taktik och att deltaga i en sådan tävlan mellan partierna i en amerikaniserad partiteknik.

Eftertanken visar snart, att Högern icke genom att deltaga i konkurrensen om en politik utöver de ekonomiska resurserna, vilken ju ansetts särskilt röstfångande, skulle ha lyckats förvärva en starkare taktisk ställning. En sådan linje skulle ha legat alldeles utanför den politik, som hittills givit Högern anseende och förtroende hos väljarna. Dess fastare hållning i fråga om den ekonomiska politiken mot slutet av valrörelsen med ledningens rekommendation av den »kärva linjen» har snarare stärkt än försvagat dess ställning för framtiden. Till och med från den rena partitaktikens ståndpunkt kan politiskt mod hos ett parti göra ett mera varaktigt intryck på väljarna än försöken att genom att stödja tillfälliga palliativ undvika obehagliga sanningar.

Med detta skall det sannerligen icke vara sagt, som ej sällan skett särskilt från folkpartihåll, att det skulle vara Högers »uppgift» att driva en impopulär, antisocial politik; detta är lika litet dess uppgift eller förenligt med dess traditioner, som den röstfiskepolitik, vilken ingår i den amerikaniserade partitekniken.

Det är i själva verket en mycket svårare uppgift, som kommer att åligga Högern; men denna kommer också att leda till helt andra och mera bestående resultat, nämligen den att övertyga det svenska folket om, att en politik utan tillräcklig hänsyn till de ekonomiska resurserna, orörligheten hos näringslivet, orsakad av bl. a. en detaljerad statskontroll som i sin ordning blivit en följd av att prispbildningen genom lågräntepolitiska och andra anledningar satts ur funktion, en skattepolitik som skadar produktiviteten, en penningpolitik, som främst tar sikte på omedelbara ekonomiska lättnader för vissa samhällsgrupper utan hänsyn till allmänna och varaktiga verkningar och överhuvudtaget den för närvarande dominerande popularitetsfriande politiken icke blott är oriktig ur samhällssynpunkt utan på längre sikt även till skada för gemene man och hans omedelbara intressen, inte bara för hans »frihet», utan även för vad som för honom ter sig som viktigare: hans dagliga bröd, hans fortkomst, hans familjetrevnad, hans egen och hans barns ekonomiska och kulturella framtid. Med andra ord: Det gäller för Högern att inta en helt annan

inställning än den amerikanska partiteknikens. Det gäller vad som ovan framhållits som dennas motsats, nämligen att förmå valmännen att inse vad de politiska meningsskiljaktigheterna innerst avse och deras verkliga innebörd. Det gäller att på så sätt medverka till ett verkligt och äkta folkstyre, där valmännen icke genom den amerikaniserade partitekniken förvandlats till en av slagord och propaganda inriktad väljarmassa.

För att åstadkomma detta behövs emellertid icke bara ett intensivt och systematiskt upplysningsarbete, det behövs också att partiet självt gör klart för sig vad dess egen åskådning kräver i fråga om dess inställning till dagens politiska frågor. Det räcker inte enbart med en teoretiskt tillfredsställande utformning av Högers idéprogram och en därpå grundad upplysningsverksamhet bland de breda lagren. Allt detta blir utan verkan om inte denna verksamhet har en bakgrund av politiska gärningar, vilka alltid äro betingade av partiets åskådning. Dessa politiska gärningar måste kunna övertyga valmännen om att Högern är färdig och kapabel att bedriva en politik som är lyckligare för landet och mera tillfredsställande för svenska folket än övriga partiers. Högern måste göra klart, framför allt genom sina gärningar, vad det är i dess politik, som bör leda till större säkerhet och bättre villkor för nationen, till ett lyckligare och mera rikt liv för individen. Att bara säga, att partiet önskar allt detta, är för visso icke tillräckligt.

Detta är otvivelaktigt en mycket krävande uppgift. Högern har dock att välja mellan de svårigheter det innebär och att försöka konkurrera med de andra partierna i fråga om den nya partitekniken. Här står valet klart. Högern, med hela dess struktur och inriktning har inte stora förutsättningar att vinna i en sådan uteslutande partitaktisk konkurrens, och framför allt: skulle den göra det, så finge den inte längre något existensberättigande. Om partiet gäller som för individen det gamla ordet: vad batar det människan om hon vinner hela världen men förlorar sin själ?

Det finns ingen anledning att misströsta om Högers framtid, för den händelse den väljer den andra vägen. Högers svårigheter äro i själva verket ingalunda större än de övriga partiernas. Vattnen för dessas röstfiske, den ständiga utökningen av den socialpolitiska verksamheten, kunna för en ganska lång tid framåt icke ytterligare vittjas utan att alldeles förstöra hela samhälls-ekonomien, och detta med verkningar, som snart måste bli uppenbara och kännbara för var och en. Den ökade brist på förtroende

för Folkpartiet samt svårigheten till samarbete med övriga partier, som amerikaniseringen medfört, kan visa sig vara ett också ur taktisk synpunkt så stort minus, att detta kanske mer än uppväger de partitaktiska fördelar som hittills inkasserats. Att icke bygga upp ett parti på principiell grund, utan att snarare lita på någon antagen överlägsenhet hos dess ledare än att erbjuda nationen en sund politik blir alltid, för att använda Disraelis ord, en mycket allvarlig svaghet hos ett parti — också här i Sverige.

Faktum är, att den svenska politiken för närvarande är farligt nära ett vacuum. När man inom alla läger bedyrar, att man är ense om de stora målen för svensk politik, synes detta närmast bero på frånvaron av en genomtänkt och sammanhängande politik, lämpad för den värld i vilken efterkrigs-Sverige måste finna sin framtid. I detta labila läge och med hänsyn till tidens utrikespolitiska och ekonomiska risker och bekymmer borde Högern ha en enastående chans att få förtroende bland valmännen för en politik, inriktad på säkerhet utåt och ekonomiskt sunt förnuft inåt samt på ett på gammal kulturgrund vilande rikare liv för individ och familj.